

Özel Yetenekli Çocukları Olan Ebeveynlerin Farkındalık Düzeylerinin İncelenmesi¹

Investigation Of The Awareness Levels Of Parents With Specially Talented Children

Sayfa | 2223

Canan BALBAY , Psikolojik Danışman, Bandırma BİLSEM, cananbalbay@hotmail.com

Hakan ÖZAK , Dr.Öğr.Üyesi, Düzce Üniversitesi, hakanozak@duzce.edu.tr

Geliş tarihi - Received: 14 Mart 2024
Kabul tarihi - Accepted: 12 Eylül 2024
Yayın tarihi - Published: 28 Aralık 2024

¹ Bu makale 6-8 Mayıs 2024 tarihlerinde gerçekleştirilen IX. Ulusal Üstün Yetenekliler Eğitimi Kongresi'nde özet bildiri olarak sunulmuştur.

Balbay, C. ve Özak, H. (2024). Özel yetenekli çocukları olan ebeveynlerin farkındalık düzeylerinin incelenmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(3), 2223-2243.

DOI. 10.51460/baebd.1452821

Öz. Ailenin, tüm çocukların hayatında olduğu gibi özel yetenekli çocukların yetenek ve potansiyellerinin gelişiminde de kritik bir rolü vardır. Ebeveynler, özel yetenekli çocuklarının bireysel yeteneklerinin farkında olmalı ve onların kapasitelerini en üst düzeyde geliştirmelerine destek olabilmelidir. Çocuklarının yeteneklerini, ilgi alanlarını ve kapasitelerini en üst düzeye çıkarma sorumluluğu; onları dikkatlice gözlemleyerek, anlamaya çalışarak, doğru ve olumlu yönlendirmelerde bulunarak yerine getirilebilir. Bu çalışmada, özel yetenekli çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarına yönelik farkındalık düzeylerini belirlemek amaçlanmıştır. Çalışma, nicel araştırma yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Verilerin toplanmasında Afat (2013b) tarafından geliştirilen "Ebeveyn Farkındalıkları Ölçeği" ve bir kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Elde edilen veriler, SPSS 26 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmaya 2022-2023 eğitim öğretim yılında çocukları Bandırma Bilim ve Sanat Merkezi'nde eğitim gören 155 ebeveyn katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre ebeveyn farkındalıkları ölçeği alt puanlarının cinsiyet türü değişkenine göre mükemmeliyetçilik alt boyutunda anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Eğitim düzeyi, meslek ve özel yetenekli çocukları ile ilgili eğitime katılmaları değişkenine göre mükemmeliyetçilik, stres-çatışma, motivasyon-başarı ve kendi kendini yönetme-sorumluluk tüm alt boyutlarında anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Araştırmaya katılan ebeveynlerin büyük çoğunluğunun farkındalık düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Özel yetenekli çocuklar gerektiğinde ve doğru destek sağlandığında tam potansiyellerini kullanarak daha da başarılı olabilmektedirler, bu çocukların farkında olarak gelişimlerine destek olabilmek önemli görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Özel Yetenekli Çocuk, Özel Yetenek, Üstün Zeka, Ebeveyn Farkındalığı.*

Abstract. The family, as in the lives of all children, has a critical role in developing the talents and potential of gifted children. Parents should be aware of the individual talents of their gifted children and should be able to support them in developing their capacities to the highest level. The responsibility of maximizing the talents, interests and capacities of their children can be fulfilled by carefully observing them, trying to understand them and providing correct and positive guidance. This study aimed to determine the awareness levels of parents of gifted children towards their children. The study was conducted using the quantitative research method. The "Parental Awareness Scale" developed by Afat (2013b) and a personal information form were used to collect the data. The obtained data were analyzed using the SPSS 26 program. One hundred fifty-five parents whose children were studying at the Bandırma Science and Art Center in the 2022-2023 academic year participated in the study. According to the research results, it was determined that the sub-scores of the parental awareness scale showed a significant difference in the perfectionism sub-dimension according to the gender type variable. There was no significant difference in all sub-dimensions of perfectionism, stress-conflict, motivation-success, and self-management-responsibility according to the variable of education level, profession, and participation in education related to their gifted children. It was determined that the awareness levels of most parents participating in the study were high. Gifted children can be even more successful by using their full potential when necessary and providing them with the right support. It is considered important to be aware of these children and support their development.

Keywords: *Special Talented Child, Special Ability, Gifted Intelligence, Parental Awareness.*

Extended Abstract

Introduction. The impact of the family on an individual's life begins before birth and continues throughout life. Every baby is born with a certain potential; some are fully developed, while some are not adequately realized. The parents and family environment are the fundamental elements that create differences in the lives of two babies who start life with the same potential. Development is seen as a dynamic interaction between the experiences provided by children, their families, and their social environment. A child's first learning environment is the family, and much of their developmental period is spent within the family. Therefore, while spending time with their children, families have the opportunity to recognize their interests and abilities earlier, guide them, and create an environment that supports their development. Research highlights the relationship between intelligence and family dynamics. The family plays a critical role in creating appropriate environments that foster attitudes and behaviors that develop a child's potential and provide personal and social satisfaction. Raising a gifted child presents a new and often challenging experience for most families (Hall & Skinner, 1980). Many parents struggle with uncertainties about the concept of giftedness, whether their children meet these criteria, and how best to support them. As a result, gifted children are often unprepared to have their needs met and may experience feelings of inadequacy (Afat, 2013). Gifted children are noted to need more adult guidance than their peers and benefit more from a supportive family (VanDeur, 2011). Therefore, the more aware families are of the education of gifted children, the more supportive measures they can take (Herrmann, 2011).

Method. A scale was developed by Afat (2013b) to assess the awareness levels of parents of children with special needs. This scale consists of four subscales and a total of 39 items. The research sample comprises parents of students identified as gifted between the 2nd and 8th grades during the 2022-2023 academic year, with a total of 155 parents participating. Data analysis was conducted using the SPSS 26 software program.

Results. The analysis of the subscale scores of the EFÖ-ÜZÇE according to gender, conducted using the independent samples t-test, revealed a significant difference in the perfectionism subscale. It was observed that female parents exhibit higher levels of perfectionism compared to male parents. Regarding parents' education level, profession, and whether they have received training related to gifted individuals, significant differences were observed in the subscales of perfectionism, stress-conflict, motivation-achievement, and self-management-responsibility.

Discussion and Conclusion. The research findings were examined based on educational level, profession, and participation in special education programs related to families' awareness of their gifted children. When analyzing the findings related to the gender variable of parents of gifted students, a significant difference was found in the perfectionism sub-dimension, with female parents exhibiting higher levels of perfectionism than male parents. There were no significant differences in stress-conflict, motivation-achievement, or self-management-responsibility sub-dimensions based on gender. According to Yuen (2005), mothers of gifted children experience more stress compared to mothers of typically developing children, and they attribute this stress primarily to their children. The present study found no significant differences based on gender, educational level, employment

status, or participation in special education programs of parents with gifted children. Karakuş's (2014) research found no differences in parents' perceptions of their children's education based on educational level, profession, age, or parent status, aligning with the results of the present study.

When examining the findings of the study regarding the variable of participation in special education programs for parents of gifted students, it was observed that there were no significant differences in the sub-dimensions of perfectionism, stress-conflict, motivation-achievement, and self-management-responsibility. Dettmann vd. (1980) proposed that one of the most significant needs of parents of gifted children is to understand the concept of "giftedness." It has been noted that how families raise their gifted children relates to how they perceive them (Solow, 2001). The study examined the educational level variable of parents of gifted students. The findings revealed that there was no significant relationship between the educational levels (pre-undergraduate: primary school, middle school, high school; associate's-bachelor's; and graduate: master's-doctorate) and the sub-dimensions of perfectionism, stress-conflict, motivation-achievement, and self-management-responsibility in parents' awareness of their children. On the other hand, Karakuş (2014) found that parents with a graduate education level perceived themselves as sufficiently adequate, with this perception being followed by parents with high school and bachelor's degrees. These results differ from the findings of the present study. In the study, when examining the findings related to the occupational variable of the parents of gifted students, it was revealed that there is no significant difference between working and non-working parents in terms of the dimensions of perfectionism, stress-conflict, motivation-achievement, and self-management-responsibility.

Giriş

Ailenin, bireyin yaşamı üzerindeki etkisi doğumdan önce başlar ve yaşamın sonuna kadar devam eder. Her bebek, belli bir potansiyelle doğar, bazıları bu potansiyeli sonuna kadar geliştirirken bazıları da yeterince geliştiremez. Anne-baba ve aile ortamı unsurları, hayata aynı potansiyelle başlaması beklenen iki bebeğin yaşamında fark yaratacak temel unsurlardır. Gelişim, çocuklar ile aileleri ve sosyal çevreleri tarafından sağlanan deneyimler arasındaki dinamik bir etkileşim olarak görülmektedir (Upshur, 1991). Yapılan araştırmalarda zekâ ile aile arasında bir ilişkinin olduğu vurgulanmaktadır. Aile; çocuğun çevre koşullarını oluşturması, potansiyelini ortaya koyması ve geliştirmesi, kendini ve toplumu mutlu edecek tutum ve davranışlar kazanması açısından oldukça önemlidir.

Her çocuğun ilk öğrenme ortamı ailedir ve çocukların gelişim çağının büyük bir bölümü aile içinde geçer. Böylece aileler, çocukları ile vakit geçirirken onların ilgi ve yeteneklerini daha erken fark ederek rehberlik etme ve gelişimleri için ortam hazırlama fırsatına sahip olurlar. Ebeveynlerin çocukları ile ilgili en önemli ihtiyaçları, 'özel yetenek' kavramının farkındalığında olmaktadır (Dettmann vd., 1980). Özel yetenek kavramının birçok kuram ve araştırmacıya göre farklı tanımları yapılmıştır. Bu kavramı açıklamaya yönelik ilk bilimsel çalışma Galton'un (1869) çalışmalarıyla başlamıştır (Özgüven, 2007). Galton'dan günümüze özel yeteneklilik başlangıçta yalnızca akademik konuları içeren testlerden alınan yüksek puanlarla sınırlıyken; zamanla yaratıcılık, liderlik ve motivasyon perspektifi gibi unsurları içeren daha geniş bir tanıma evrilmiştir (Robinson, 2005). Gagné (2005), Mönks vd., (2005) özel yetenekliliğin farklı türlerini tanımlamışlardır; burada üstün yeteneklilik, bir veya daha fazla alanda ortalamanın üzerinde yeteneklere veya potansiyele sahip bir bireyi ifade etmektedir. Ataman'a (2004) göre özel yetenekliler, zihinsel yetenek veya zekanın çoğu alanında akranlarına göre üstün potansiyele sahip, son derece yaratıcı ve başladığı işi tamamlamaya kararlı olan kişilerdir.

Özel yetenek; belirli bir konuda olağanüstü yetenek gösterme, üst düzeyde yaratıcı özelliklere sahip olma, bir alanda sorumluluk üstlenme ve genel olarak özel beceri gösterme durumu olarak tanımlanabilir (Koç, 2016). Yaşlılarından farklı yeteneklere sahip olma ve üst düzeyde iş yapma potansiyeli olarak ifade edilmektedir (Clark, 1997; Akt: Karakuş, 2010). Özel yetenekli kişi; zihinsel kapasite, akademik beceri, yaratıcı düşünme becerisi, sanat, liderlik ve psikomotor beceri gibi bir veya daha fazla alanda yüksek başarı gösteren ve yaşlılarından farklı olan kişi olarak tanımlanmaktadır (Çağlar, 2003). Kirk ve Gallagher'ın (1989) tanımına göre ise özel yetenekli birey; zihinsel beceriler, yaratıcılık, sanat ve liderlik gibi alanlarda yüksek düzeyde performans sergileyen veya sahip olduğu kapasiteyi geliştirme hususunda akranlarıyla devam ettiği eğitim ortamlarının yetersiz kaldığı özel eğitime ihtiyaç duyan bireydir.

Bir diğer araştırmacı Renzulli (2005), üstün zekanın ortalamanın üzerindeki genel veya özel yetenekler, yaratıcılık ve motivasyon arasındaki etkileşimin sonucu olduğuna inanmaktadır. Bu unsurların herhangi birindeki kusur veya eksiklik, özel yeteneğin ortaya çıkmasını engelleyebilmektedir (akt. Şahin vd., 2015). Alanda yaygın olarak kabul gören bir diğer tanım ise Maryland (1972) tarafından önerilen tanımdır. Maryland, kendi adını taşıyan raporunda (1972),

Balbay, C. ve Özak, H. (2024). Özel yetenekli çocukları olan ebeveynlerin farkındalık düzeylerinin incelenmesi.

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 15(3), 2223-2243.

DOI. 10.51460/baebd.1452821

zekanın genel zihinsel yetenekler, özel akademik yetenekler, yaratıcı üretken düşünme, liderlik, sanatsal veya atletik becerilerdeki olağanüstü başarıyı içeren altı yönünü vurgulamıştır (Ataman, 2004; Enç, 2005; Sak, 2010). Maryland Raporu'nda yer alan üstün yeteneklilik tanımı, konuya özgü zihinsel yetenekler ve akademik başarının yanı sıra önceki tanımlarda yer almayan birçok yetenek alanına da eşit ağırlık vermesi açısından diğer tanımlardan farklılık göstermektedir (Yakmacı Güzel, 2002).

MEB tarafından kabul edilen tanıma göre ise, özel yetenek; genel zihinsel yetenek, özel akademik yetenek, dil, matematik, fen bilimleri, sosyal bilimler, liderlik, yaratıcılık, görsel ve işitsel sanatlar ile psiko-motor becerileri kapsar (MEB, 2017). Özel yetenekliliği açıklamaya yönelik teori ve yaklaşımlar incelendiğinde, bu teorilerin ortak noktası üstün yetenekli bireylerin fiziksel, zihinsel, sosyal ve kişilik özelliklerinin dağılımı, sıklığı, zamanlaması ve bileşimi açısından normal bireylerden farklılık göstermesidir (Akarsu, 2004).

Özel yetenekli bireyler; yüksek öğrenme hızı, karmaşık problemleri anlama ve çözme kapasitesi, problemler için yeni stratejiler geliştirmede yüksek yeterlilik ve erken zihinsel olgunlaşma gibi çeşitli bilişsel özelliklerle karakterize edilmektedir (Van Tassel Baska, 2013). Bu özellikler, hızlı çalışma belleği, bilgilerin uzun süreli belleğe verimli aktarımı ve sürdürülebilir bilişsel performansı destekleyen gelişmiş dikkat süreçleri ile açıklanabilir (Geake, 2009). Dolayısıyla özel yetenekli çocuklar, akranlarından bu bilişsel alanlarda önemli ölçüde farklılık göstermektedir (Demirkaya vd., 2021). Alanyazında özel yetenekli bireyler ve özellikleri ile ilgili birçok tanımın bulunması değişken ve dinamik bir yapının olduğunu göstermektedir.

Çocuklar zeka düzeylerine bağlı olarak belirli yaşlarda belirli davranış özellikleri gösterirler (Sak, 2010). Her çocuğun gelişimi benzersizdir; ancak özel yetenekli çocuklar normal gelişim gösteren çocuklara göre fiziksel, bilişsel, dil ve sosyo-duygusal alanlarda gelişimsel farklılıklar göstermektedir (Manning, 2006). Özel yetenekli bireylerin yeteneklerinin keşfedilmesi ve geliştirilmesi, ülkelerin geleceği ile yakından ilişkilidir. Bu çocuklar geleceğin liderleri, bilim insanları, entelektüelleri ve sanatçıları olarak görülmektedir (Özbay, 2013). Bazı toplumlar bu bireylere gerekli önemi gösterebiliyorken bazıları ise bu hazinelerin kıymetini bilememektedir. Özel yetenekli çocuklar hakkındaki yanlışlar; onların kimliklerini, eğitimlerini ve hayatlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bazı önyargılar nedeniyle eğitim olanaklarından yeterince yararlanamayan ve en çok ihmal edilen özel eğitim grubu olarak bu çocuklar görülmektedir.

Özel yetenekli bir bireyin aileye katılmasıyla var olan aile içi düzen ve kalıplaşmış roller farklılaşır (Çamdeviren, 2012). İlk bakışta yaşlılarına göre hızlı ilerleyen bir çocuk, aileler için bir mutluluk kaynağı ve avantaj olabilmekte ancak bu durum ailenin yaşadığı farklılıklar, zorluklar ve sorumluluklar nedeniyle zamanla zorlayıcı bir duruma dönüşebilmektedir (Akarsu, 2001; Dağlıoğlu vd., 2010). Ebeveynlerin çoğu zaman fark ettikleri tek şey, çocuklarının "farklı" olduğudur. Bu bağlamda ailenin karşı karşıya olduğu en ciddi problem, farklılıklarla baş etme becerisidir. Özel yetenekli çocuk yetiştirmek birçok ebeveyn açısından yepyeni ve zorlayıcı bir deneyimdir (Hall vd., 1980). Pek çok ebeveyn üstün yetenekliliğin ne anlama geldiğini, çocuğunun üstün yetenekli olup olmadığını ve ne yapması gerektiğini bilememektedir. Bu noktada özel yetenekli çocukların

ihtiyaçlarını karşılamaya çoğu zaman hazır olmadıkları ve kendilerini yetersiz hissettikleri görülmektedir (Afat, 2013a).

Birçok ebeveyn için, ebeveynlik zorlu ve karmaşık bir görevdir. Ancak özel yetenekli bir çocuğun ebeveyni olmak bu zorlukları ve karmaşıklıkları daha da artırmaktadır. Bunun nedeni özel yetenekli çocukların kendilerine has gelişimsel özelliklere sahip olmaları ve bu özelliklere uygun özel ihtiyaçlarının olmasıdır. Özel yeteneklere sahip çocuklar evde ve okulda akranlarından farklı davranabilir, arkadaşlık kurma ve sürdürmede zorluk yaşayabilir, okulda sıkılabilirler. Bu nedenle bu çocukların ebeveynleri, bir yandan çocuklarını anlamaya ve onlara ayak uydurmaya çalışırken bir yandan da çevre koşullarını çocuklarının ihtiyaçlarına göre uyarlamaya çalışmaktadır (Köksal, 2020).

Özel yetenekli çocuğu olan ebeveynlerin yaşadığı sorunlar üç boyut altında toplanmıştır. Birincisi çocuğun hızlı gelişimi, ikincisi anne babanın diğer insanlara çocuklarının özel zekâlılığını ve sorunlarını nasıl ifade edecekleri ve üçüncü olarak da çocuklarını yetiştirmek için yeterli bilgiye sahip olmamalarıdır (Delisle, 2002). Bu problemler birçok faktörün bir araya gelmesinden kaynaklanmaktadır. Özel yetenekliler hakkında yanlış bilgilendirmeler (Dettman vd., 1980), özel yeteneklilere yönelik gizli düşmanlık (Singal, 1991), yetersiz bilgi (Dirks, 1979) ve ailelerin sınırlı mali kaynakları (Bloom, 1985) özel yetenekli bir çocuk yetiştirmeyi zorlaştırabilmektedir. Özel yeteneklilik; aile kaynakları kısıtlı kaldığında, aile ilişkileri gergin olduğunda veya çocuklarının potansiyellerine ulaşmalarını desteklemek amacıyla hayatlarında değişimler yapmak zorunda kalındığında aile için stresli hale girebilir (Moon vd., 1998).

Ebeveynler, akrabaları ve sosyal çevreleri ile bile çocukları hakkında çoğu zaman rahat konuşamaz, kendilerini yalnız hissetme, aile içi dinamiklerin bozulması, elit olarak algılanma, çocukları için doğru akademik programı bulmakta zorlanma gibi sorunlarla karşı karşıya kalabilirler (Fornia vd., 2001). Bu çocuklar, yaşitlarından farklılaşan özellikler gösterdikleri için ebeveynleri onların eğitimi üzerinde daha fazla çabalamak zorunda kalabilmektedir (Karakuş, 2010). Özel yetenekli çocuklar genellikle iyi akıl yürütebilirler ancak bazı becerileri edinmede yetersiz kalabilirler bu nedenle hedeflerine ulaşmak için ebeveynlerinin yardımına ihtiyaç duyabilirler (Ataman, 2004). Özel yetenekli çocukların yetişkin rehberliğine normal çocuklardan daha çok gereksinimlerinin olduğu, destek verici bir tutuma sahip aile içinde akranlarına kıyasla daha fazla yararlandıkları belirtilmektedir (VanDeur, 2011). Bundan dolayı, aileler özel yetenekli çocukların eğitimi konusunda ne kadar bilinçlenirlerse o kadar destekleyici önlemler alabilirler (Herrmann vd., 2011).

Özel yetenekli çocukların sağlıklı gelişimleri ve eğitimlerinde ebeveynlerin kritik sorumlulukları vardır. Onların fonksiyonlarını yerine getirebilmesi, mutlu ve dengeli, hayattan memnun bir birey olarak yetişmesi, aile ilişkileri ve anne baba tutumlarıyla ilişkilidir. Özel yetenekli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşitlarından farklı özellikteki çocuklarının eğitimleri ve bununla ilgili oluşabilecek sorunların önüne geçebilmek için daha fazla farkındalığa ve eğitim almaya ihtiyaç duydukları vurgulanmaktadır (Davaslıgil, 2000). Özel yetenekli çocuklara yönelik destekleyici ve saygılı bir aile ortamının, ebeveynlerin çocuklarına yüksek derecede güven duymasının, ebeveynlerin çocuklarını desteklemesinin ve teşvik etmesinin çocukların kişilerarası becerilerinin gelişimine olumlu etkiler sağladığı, akranlarıyla olan ilişkilerini güçlendirdiği, duygusal problemleri azalttığı ve

motivasyonu artırdığı belirtilmiştir (Olszewski Kubilius vd., 2014; Huey vd., 2013). Olszewski Kubilius vd. (2014) gerçekleştirdiği çalışma, özel yetenekli çocuklara yönelik destekleyici ve saygılı bir aile ortamının çocukların kişilerarası becerilerinin gelişimine olumlu etkiler sağladığını ve akranlarıyla olan ilişkilerini güçlendirdiğini belirlemiştir (akt. Yıldız vd., 2021).

Sayfa | 2230

Özel yetenekli çocukların ihtiyaçları doğru anlaşıldığı ve yönlendirildiğinde geleceği şekillendirmede en umut verici grubun onlar olduğu ifade edilmektedir (Afat, 2013a). Bu çalışmanın ebeveynlerin özel yetenekli çocuklarını daha iyi anlamaları ve eğitimlerine daha fazla katkı sağlamaları konusunda farkındalık düzeylerini belirleyerek alan yazına önemli katkı sağlaması düşünülmektedir. Araştırmanın amacı, özel yetenekli çocukların eğitim ve gelişiminde hayati öneme sahip olan ebeveynlerin özel yetenekli çocuklarına yönelik mevcut farkındalıklarını belirlemektir. Bu genel amaç çerçevesinde şu alt problemlere yanıt aranmıştır:

1. Özel yetenekli çocuğa sahip ebeveynlerin çocukları hakkındaki farkındalık düzeylerinde cinsiyet, meslek ve eğitim düzeyi değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık var mıdır?
2. Özel yetenekli çocuğa sahip ebeveynlerin çocukları hakkındaki farkındalık düzeylerinde özel yetenekliler ile ilgili eğitime katılma değişkenine göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

Yöntem

Bu bölümde araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve veri analizi bölümlerine yer verilmiştir.

Araştırmanın modeli

Bu araştırma nicel araştırma yöntemlerinden biri olan genel tarama modellerinden ilişkisel tarama yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Tarama modeli, geçmişte ya da halen var olan bir durumu olduğu gibi betimleyen ve öğrenmenin gerçekleşmesi ile bireyde istendik davranışların geliştirilmesi için uygulanan tüm süreçleri kapsayan bir yaklaşımdır. Genel tarama modelinde geniş bir evrendeki elemanlardan alınan bir örnek taranarak evren hakkında genel bir yargıya varılması amaçlanır. İlişkisel tarama modeli, iki veya daha fazla değişken arasında ortak değişimin olup olmadığını belirlemeyi amaçlayan bir tarama yaklaşımıdır. Bu modelde değişkenlerin birbirleriyle nasıl bir ilişki içinde olduğu ve birlikte değişip değişmediği incelenmektedir (Karasar, 2011).

Çalışma grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Bandırma Bilim ve Sanat Merkezi'nde (BİLSEM) öğrenim gören ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan, 2-8. sınıf aralığındaki üstün yetenekli öğrencilerin velileri oluşturmuştur. Çalışmaya toplam 155 ebeveyn katılmıştır.

Veri toplama araçları

Ebeveyn farkındalıkları ölçeği - üstün zekâlı çocuğu olan ebeveynler (EFÖ-ÜZÇE):

Özel yetenekli çocuğu olan ebeveynlerin farkındalık düzeylerini değerlendirmek için Afat (2013b) tarafından geliştirilen bir farkındalık ölçeği bulunmaktadır. Bu ölçek, dört alt boyut ve 39 madde içermektedir. Alt boyutlar; Stres-Çatışma, Mükemmeliyetçilik, Motivasyon-Başarı, Kendi Kendini Yönetme-Sorumluluk olarak tanımlanmıştır. Ölçek, özel yetenekli öğrencilerin velileri için tasarlanmış dört faktörlü bir farkındalık ölçeğidir. Cevaplar, "Kesinlikle Katılıyorum (5)" ve "Kesinlikle Katılmıyorum (1)" şeklinde 5'li Likert tipinde verilmektedir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 195, en düşük puan ise 39'dur.

Afat (2013b) tarafından yapılan araştırmada, ölçeğin iç tutarlılığının incelendiği sonuçlar ortaya konmuştur. Çatışma ve stres için .85, mükemmeliyetçilik için .66, motivasyon ve başarı için .70, sorumluluk-öz yönetim için ise .51 iç tutarlılık katsayıları elde edilmiştir. Ölçeğin genel iç tutarlılık katsayısı .51 olarak bulunmuş, ölçeğin toplam iç tutarlılık katsayısı ise .83 olarak hesaplanmıştır. Ölçekten alınan yüksek puanlar, ebeveynlerin üstün yetenekli çocuklarına yönelik farkındalığının yüksek olduğunu işaret etmektedir. Araştırma sonuçlarına göre, ölçeğin toplam Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı $r=.83$ olarak belirlenmiştir. Yapılan geçerlik ve güvenilirlik analizleri sonucunda, 39 maddelik özel yetenekli öğrencilerin ebeveynleri için geliştirilen "Ebeveyn Farkındalıkları Ölçeği"nin özel yetenekli öğrencilerin ebeveynleri için geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu tespit edilmiştir.

Kişisel bilgi formu

Form; katılımcıların cinsiyeti, öğrencinin sınıf düzeyi, anne-baba eğitim düzeyi, yaşı, mesleği ve gelirine ilişkin bilgileri elde etmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Veri toplama süreci

Özel/Üstün Yetenekli Çocuğu Olan Ebeveyn Farkındalık Düzeyleri Belirleme Ölçeğini geliştiren Afat (2013b)'dan e-posta yoluyla gerekli izinler alınmıştır. Veriler toplanmadan önce Düzce Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulundan 08/06/2023 tarih ve 301359 karar sayılı etik izni alınmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı, Yarışma İzni ve Sosyal Etkinlik İzni ile gerekli izinler alınmıştır. Valilik oluru ile Bandırma Bilim ve Sanat Merkezi bünyesinde bulunan velilere gerekli bilgilendirmeler yapılarak istedikleri aşamada anket sürecinden ayrılacakları vurgusu yapılarak 2023 yılı Haziran ayı içinde toplamda 155 ebeveyninden veriler toplanmıştır. Bu makalenin tüm aşamalarında Araştırma ve Yayın Etiğine uyulmuştur.

Verilerin analizi

Verilerin analizi SPSS 26 programı ile gerçekleştirilmiştir. Ebeveyn Farkındalık Ölçeği alt boyut puanlarının cinsiyet, özel yeteneklilerle ilgili eğitim alma durumu, eğitim düzeyi ve meslek

değişkenlerine göre farklılık olup olmadığını belirlemek için bağımsız grup t testi analiz sonucunda $p < 0.05$ değerine göre anlamlılık vurgulanmıştır.

Bulgular

Sayfa | 2232

Genel olarak ebeveynlerin farkındalıklarının ne düzeyde olduğunu belirlemeye yönelik bu çalışma bulgularında; beşli likert tipinde kullanılan 39 maddelik ölçekten alınabilecek en yüksek puan 195, en düşük puan 39 olup, ölçekten alınabilecek 117 puan orta değer olarak belirlenmiştir.

Normallik kontrolü

Ölçeklerden elde edilen puanlara ilişkin istatistiklerin uyumluluğunu test etmek için verilerin normal dağılıp dağılmadığı kontrolü yapılmıştır. Histogram ve Q-Q Plot grafiği incelendiğinde eğrilerin simetrik olarak dağıldığı görülmektedir. Ölçek toplam puana ait merkezi eğilim ölçüleri Tablo 1’de sunulmaktadır.

Tablo 1.

EFÖ-ÜZÇE toplam puana ait merkezi eğilim ölçüleri

Boyutlar	\bar{X}	Medyan	Mod	Çarpıklık	Basıklık
Stres Çatışma	3.93	4.00	3.87	-.682	1.053
Mükemmeliyetçilik	3.07	3.14	2.86	-.422	-.274
Motivasyon Başarı	4.28	4.33	4.22	-.885	1.982
Kendi Kendini Yönetme Sorumluluk	3.15	3.12	3.00	.173	.138

Kline (2011) tarafından belirlenen basıklık ve çarpıklık değerlerine dayanarak verilerin normal dağılımını kontrol etmek önemlidir. Büyüköztürk (2011) çarpıklık katsayısının +1 ile -1 aralığında olmasının puanların normal dağılımdan anlamlı sapmalar göstermediğini ifade etmektedir. Ayrıca, çalışma sonuçlarında aritmetik ortalama, medyan ve modun yakınsaması, dağılımın normallikten sapmadığı kriteri olarak değerlendirilir. Çarpıklık ve basıklık katsayıları +1 ile -1 arasında olduğundan, verilerin normal dağıldığı belirlenmiştir. Psikometrik amaçlar için genellikle +1.0 ile -1.0 arasındaki bir basıklık değeri mükemmel kabul edilir; ancak belirli uygulamalara bağlı olarak, +2.0 ile -2.0 arasındaki bir değer de kabul edilebilir (George vd., 2012). Bu değerlendirmeler, verilerin normal dağılımını belirlemek için kullanılan standart kriterlerdir ve normal dağılımın sağlanması, istatistiksel analizlerin güvenilirliği açısından önemlidir.

Katılımcı velilere ilişkin demografik veriler Tablo 2’de sunulmaktadır.

Demografik bulgular

Tablo 2.
EFÖ-ÜZÇE katılımcılara ilişkin demografik veriler

Cinsiyet	<i>f</i>	%
Kadın	106	68.4
Erkek	49	31.6
Yaş Aralığı		
25-34	21	13.5
35-44	98	63.2
45-54	36	23.2
Öğrencinin Bilseme Devam Süresi		
Yeni Başladı	71	45.8
1-2 Yıl	29	18.7
3-4 Yıl	30	19.4
5-6 Yıl	25	16.1
Eğitim Düzeyi		
Lisans Öncesi(İlkokul-Ortaokul-Lise)	42	27.1
Ön Lisans-Lisans	94	60.6
Lisansüstü(Yüksek Lisans-Doktora)	19	12.3
Sahip Olunan Çocuk Sayısı		
1	42	27.1
2	93	60.0
3	19	12.3
4 ve üzeri	1	.6

Tablo 2’de belirtilen çalışma grubuna göre, 106 (%68.4) kadın, 49 (%31.6) erkek katılımcının olduğu görülmektedir. 25-34 yaş aralığında 21 (%13.5), 35-44 yaş aralığında 98 (%68.3) ve 45-54 yaş aralığında olan 36 (%23.2) ebeveyn bulunmaktadır. Eğitim düzeylerine bakıldığında lisans öncesi (ilkokul-ortaokul-lise) mezunu 42 (%27.1) iken, ön lisans ve lisans mezunu 94 (%60.6), lisansüstü (yüksek lisans ve doktora) mezunu 19 (%12.3) kişi bulunmaktadır. Öğrencilerinin bilseme devam süresinde 71 (%45.8)’inin yeni başladığı, 29 (%18.7)’unun 1-2 yıl, 30’unun (%19.4) 3-4 yıl, 25’inin (%16.1) ise 5-6 yıl arasında olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin sahip oldukları çocuk sayısı ise tek çocuklu 42 (%27.1), 2 çocuklu olan 93 (%60.0), 3 çocuklu 19 (%12.3), 4 ve üzeri çocuğu olan 1 (%.6) kişi vardır.

Katılımcı velilerin EFÖ-ÜZÇE alt puanlarının cinsiyet değişkenine ait t testi analizi sonuçları Tablo 3'te sunulmaktadır.

Cinsiyet değişkenine göre bulgular

Sayfa | 2234

Tablo 3.
EFÖ-ÜZÇE alt puanlarının cinsiyet değişkenine göre t testi sonuçları

Puan	Cinsiyet	N	\bar{x}	SS	t	p
Stres Çatışma	Kadın	106	3,92	.61	-.265	.792
	Erkek	49	3,95	.61		
Mükemmeliyetçilik	Kadın	106	3,16	.57	2.479	.014*
	Erkek	49	2,90	.67		
Motivasyon Başarı	Kadın	106	4,23	.51	-1.934	.055
	Erkek	49	4,39	.46		
Kendini Kendini Yönetme Sorumluluk	Kadın	106	3,18	.43	1.291	.199
	Erkek	49	3,08	.38		

*p< .05 anlamlı

Tablo 3'te belirtilen bağımsız grup t-testi sonuçlarına göre, EFÖ-ÜZÇE alt puanlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için analiz yapılmıştır. Bu analize göre, Mükemmeliyetçilik alt boyutu açısından cinsiyete bağlı olarak anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur ($t(153)= p < .05$). Kadın ebeveynlerin mükemmeliyetçilik puanlarının ($\bar{x}=3.16$), erkek ebeveynlere göre ($\bar{x}=2.90$) daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ancak Stres-Çatışma, Motivasyon-Başarı ve Kendi Kendini Yönetme-Sorumluluk alt boyutları için $p > .05$ olduğu için anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir. Bu sonuçlar, EFÖ-ÜZÇE alt boyutlarından sadece Mükemmeliyetçilik alt boyutunda cinsiyete bağlı olarak anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir.

Ebeveynlerin daha önce özel yetenekli çocuklar ile ilgili eğitime katılma değişkenine göre bulgular

Katılımcı velilerin EFÖ-ÜZÇE alt puanlarının daha önce eğitime katılıp katılmama değişkenine ilişkin t testi analizi sonuçları Tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4.
EFÖ-ÜZÇE alt puanlarının ebeveynlerin özel yetenekli çocuklar ile ilgili eğitime katılma değişkenine göre t testi sonuçları

Puan	Eğitime Katılma Durumu	N	\bar{x}	SS	t	p
Stres Çatışma	Katıldım	55	3,93	.54	.013	.989
	Katılmadım	100	3,93	.65		
Mükemmeliyetçilik	Katıldım	55	3,10	.54	.444	.658
	Katılmadım	100	3,06	.65		
Motivasyon Başarı	Katıldım	55	4,26	.43	-.363	.717
	Katılmadım	100	4,29	.54		
Kendini Kendini Yönetme Sorumluluk	Katıldım	55	3,21	.44	1.433	.154
	Katılmadım	100	3,11	.40		

Tablo 4'teki bağımsız grup t-testi sonuçlarına göre, EFÖ-ÜZÇE alt puanlarının ebeveynlerin özel yetenekli çocuklarla ilgili eğitime katılma durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan analizlerde tüm alt boyutlar için $p > .05$ olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda, anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir.

Eğitim durumu değişkenine göre bulgular

Katılımcı velilerin EFÖ-ÜZÇE alt puanlarının daha önce eğitime katılıp katılmama değişkenine ilişkin ANOVA testi analiz sonuçları Tablo 5'te sunulmaktadır.

Tablo 5.
EFÖ-ÜZÇE alt puanlarının eğitim durumu değişkenine göre ANOVA testi sonuçları

Puan	Grup	N	\bar{x}	SS	ANOVA Sonuçları							Fark
					Var. K.	KT	Sd	KO	F	p		
Stres Çatışma	(a) Lisans Öncesi (İlk-Ort-Lise)	42	3.88	.60	G.Arası	.278	2	.139	.363	.697	-	
	(b) Ön Lisans-Lisans	94	3.97	.63								G.İçi
	(c) Lisansüstü	19	3.89	.58	Toplam	58.458	154	.383				
	Toplam	155	3.93	.61								
Mükemmeliyetçilik	(a) Lisans Öncesi (İlk-Ort-Lise)	42	3.09	.58	G.Arası	1.509	2	.754	1.992	.140	-	

	(b) Ön Lisans-Lisans	94	3.02	.64	G.İçi	57.558	152			
	(c) Lisansüstü	19	3.33	.49	Toplam	59.067	154			.379
	Toplam	155	3.07	.61						
Motivasyon Başarı	(a) Lisans Öncesi (İlk-Ort-Lise)	42	4.25	.49	G.Arası	.119	2			.060
	(b) Ön Lisans-Lisans	94	4.30	.52	G.İçi	39.265	152			.794
	(c) Lisansüstü	19	4.23	.47	Toplam	39.385	154			.258
	Toplam	155	4.28	.50						.231
Kendi Kendini Yönetme Sorumluluk	(a) Lisans Öncesi (İlk-Ort-Lise)	42	3.19	.45	G.Arası	.113	2			.057
	(b) Ön Lisans-Lisans	94	3.13	.39	G.İçi	27.060	152			.728
	(c) Lisansüstü	19	3.17	.49	Toplam	27.173	154			.178
	Toplam	155	3.15	.42						.318

Tablo 5'te yer alan ANOVA sonuçlarına göre, EFÖ-ÜZÇE alt puanlarının ebeveynlerin eğitim durumu değişkenine göre incelenmesi sonucunda, ebeveynlerin farkındalık düzeylerinde tüm alt boyutlar için $p > .05$ olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda, anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir.

Katılımcıların çalışma durumlarına ilişkin bulgular

Katılımcı velilerin EFÖ-ÜZÇE alt puanlarının meslek değişkenine ilişkin t testi analiz sonuçları Tablo 6'da sunulmaktadır.

Tablo 6.
EFÖ-ÜZÇE alt puanlarının meslek değişkenine göre t testi sonuçları

Puan	Meslek	N	\bar{x}	ss	t	p
Stres Çatışma	Çalışmıyor	38	3,84	.53	-1.222	.226
	Çalışıyor	117	3,96	.64		
Mükemmeliyetçilik	Çalışmıyor	38	3,14	.54	.836	.406
	Çalışıyor	117	3,05	.64		
Motivasyon Başarı	Çalışmıyor	38	4,16	.46	-1.758	.083
	Çalışıyor	117	4,32	.51		
Kendini Kendini Yönetme Sorumluluk	Çalışmıyor	38	3,12	.37	-.515	.608
	Çalışıyor	117	3,16	.43		

Tablo 6'da görüldüğü gibi EFÖ-ÜZÇE alt puanlarının ebeveynlerin meslek değişkenine göre t-testi sonuçlarına göre tüm alt boyutların $p > .05$ olması nedeniyle anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Çalışmada, ebeveynlerin EFÖ-ÜZÇE ölçeğinden aldıkları toplam puanın aritmetik ortalaması 144,42 olarak bulunmuştur. Bu puana göre, özel yetenekli çocukları olan ebeveynlerin farkındalık düzeylerinin orta değer üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Araştırmadaki tüm ebeveynlerin özel yetenekli çocuklarıyla ilgili farkındalık düzeylerine ilişkin katılım oranlarına bakıldığında ise ortalama 3,70 olup, bu değer "büyük ölçüde katılıyorum" düzeyine denk gelmektedir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, özel yetenekli çocuğu olan ailelerin çocukları ile ilgili farkındalık düzeylerini incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma bulguları; ailelerin üstün yetenekli çocukları ile ilgili farkındalıklarında eğitim durumu, meslek ve özel yeteneklilerle ilgili eğitime katılma değişkenine göre incelenmiş ve testin alt boyutları olan mükemmeliyetçilik, motivasyon-başarı ve stres-çatışma boyutları arasında anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir. Mevcut araştırmanın üstün yetenekli öğrencilerin ebeveynlerinin *cinsiyet değişkenine* yönelik bulguları incelendiğinde, mükemmeliyetçilik alt boyutunda cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir. Kadın ebeveynlerin mükemmeliyetçiliklerinin erkeklere göre fazla olduğu görülmektedir. Cinsiyet değişkeni ile stres-çatışma, motivasyon-başarı, kendi kendini yönetme-sorumluluk alt boyutlarında anlamlı bir farklılık oluşmamıştır. Yuen'in (2005) çalışmalarına göre üstün yetenekli çocuğu olan anneler, normal gelişimi olan çocukların annelerine göre stresi daha fazla yaşamakta ve bu stresin ana sebebi olarak da çocuklarını görmekteydiler. Mevcut çalışmada üstün yetenekli çocuğa sahip ebeveynlerin cinsiyetine, eğitim düzeyine, çalışıp çalışmamasına ve özel yeteneklilerle ilgili eğitim alıp almamalarına göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Karakuş'un (2014) araştırmasına göre üstün yetenekli çocukların ebeveynlerinin çocuklarının eğitimine ilişkin algıları eğitim durumuna, mesleğine, yaşına veya ebeveyn olup olmamasına göre farklılık bulunamamış olup araştırma sonuçlarıyla benzerlik göstermiştir.

Dinç (2001), annelerin eleştirel tutumlarının mükemmeliyetçilikle bağlantılı olduğunu ifade etmektedir. Genel olarak, çocuklarıyla açık iletişim kuran ve ilgilenen ailelerin çocuklarında mükemmeliyetçilik eğiliminin daha düşük olduğu gözlemlenmektedir. Ebeveynlerin toplum içindeki rolü, aile içindeki etkileri ve davranış biçimleri mükemmeliyetçi davranışların artmasına veya azalmasına neden olabilir. Bu sebeple ebeveyn eğitim programlarının, ebeveynlerin çocuklarının gelişimlerinin sağlıklı olabilmesi için gereken roller konusunda bilinçlendirilmesine odaklanması önem taşır. Flett vd. (2002) tarafından yapılan çalışmalar, annelerin aşırı kontrolcü yaklaşımları nedeniyle mükemmeliyetçiliğin temel nedeninin çocukların çevresindeki insanların kendilerinden mükemmel olmalarını bekledikleri algısı olabileceğini öne sürmektedir. Bu bağlamda, üstün yetenekli çocukların annelerinin, babalara kıyasla daha fazla mükemmeliyetçi bir tutum sergilediğine dair literatürdeki bulgularla bu araştırmanın bulguları paralellik göstermektedir.

Özbay'ın (2013) çalışmasına göre, özel yetenekli çocukların gelişiminde ebeveynlerin ortak bir değere sahip olmasının önemi vurgulanmıştır. Ebeveynler arasında çocuğun sorumluluğunun Balbay, C. ve Özak, H. (2024). Özel yetenekli çocukları olan ebeveynlerin farkındalık düzeylerinin incelenmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 15(3), 2223-2243.*
DOI. 10.51460/baebd.1452821

paylaşılması, çocuğun çıkarlarının desteklenmesi ve ailenin imkanları çerçevesinde çocuğa zengin uyarıların olduğu bir ortam sunulması gereklidir. Ayrıca çocuğun zihinsel, fiziksel ve sosyal becerilerinin geliştirilmesine özen gösterilmeli, her alanda üstün yeteneklere sahip olunamayabileceği gerçeği göz önünde bulundurulmalı ve olumlu bir aile ortamı oluşturulmalıdır.

Araştırmanın üstün yetenekli öğrencilerin *ebeveynlerinin özel yetenekli çocuklar ile ilgili eğitime katılma değişkenine* yönelik bulguları incelendiğinde, mükemmeliyetçilik, stres-çatışma, motivasyon-başarı, kendi kendini yönetme-sorumluluk tüm alt boyutları için anlamlı bir farklılık oluşmadığı görülmüştür. Dettmann vd. (1980), özel yetenekli çocuklara sahip ebeveynlerin en önemli ihtiyaçlarının "üstün zekalılık" kavramını anlamak olduğunu öne sürmüştür. Ailelerin özel yetenekli çocuklarını yetiştirme biçiminin, onları nasıl algıladıkları ile ilişkili olduğu belirtilmiştir (Solow, 2001). Welsh (2014), ailelerin özel yetenekli çocukları konusunda öncelikli ihtiyaçlarının doğru bilgiye sahip olmak olduğunu, çoğu ailenin onların özelliklerinin farkındalığında olmadığını ve üstün yeteneklilikle ilgili önyargıların ve yanlış inançların gerçekleri gölgeleyebildiğini savunmuştur. Özellikle üstün yetenekli çocuklara sahip olan ailelerin, diğer yaşlılarından farklı özelliklere sahip olan çocuklarını anlama konusunda daha fazla bilgiye ihtiyaçları olduğu görülmektedir (Davaslıgil, 2004). Afat (2013b), özel yetenekli çocukları olan ailelerin çocuklarının gelişimini desteklemek için farkındalıklarını değerlendirmek amacıyla bir ölçüm aracı geliştirmiştir. Ölçek, üstün yetenekli çocuklara sahip ebeveynlere uygulanmıştır. Çalışma sonunda, geliştirilmiş programın ailelerin çocuklarına ilişkin algılarını olumlu yönde etkilediği görülmüştür (Leana-Taşçılar vd., 2016).

Ogurlu (2016)'nun çalışmasında, eğitime katılan ailelerin çocuklarıyla ilgili farkındalıklarının arttığı gözlemlenmiştir. Bu araştırma sonuçları, ebeveynlerin özel yetenekli çocuklarıyla ilgili farkındalıklarının düşük olduğu ve eğitime katılan ebeveynlerin farkındalık düzeylerinin arttığını ortaya koymaktadır. Mevcut çalışmada da eğitime katılma düzeyinin düşük olduğu görülmektedir. Ebeveynler destek gruplarından yararlanabilir eğitim, sosyal ve kültürel gelişim ile karşılaştıkları zorluklar hakkında daha fazla farkındalık kazanabilirler (Davis vd., 2004; Rimm, 2006).

Araştırmada, üstün yetenekli öğrencilerin ebeveynlerinin *eğitim durumu değişkeni incelenmiştir*. Bulgular, ebeveynlerin çocuklarına yönelik farkındalıklarında mükemmeliyetçilik, stres-çatışma, motivasyon-başarı, kendi kendini yönetme-sorumluluk tüm alt boyutları ile lisans öncesi (ilkokul, ortaokul, lise), önlisans-lisans ve lisansüstü (yüksek lisans-doktora) eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ortaya koymuştur. Öte yandan, Karakuş'un (2014) çalışmasında, ebeveynlerin eğitim düzeyleriyle ilgili algılarının incelenmesi sonucunda, lisansüstü eğitim düzeyinde olan ebeveynlerin kendilerini yeterli düzeyde algıladığı ve bunu lise ve lisans düzeyindeki ebeveynlerin takip ettiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu sonuçlar, mevcut araştırma bulgularıyla farklılık göstermektedir.

Olszewski- Kubilius (2008) tarafından belirtildiği üzere, eğitim düzeyi yüksek olan ebeveynler, çocuklarıyla eğitim ve kariyer planları gibi konuları paylaşma imkanına sahiptir. Bu şekilde, ilgili bilgileri örtük olarak aktarmış olurlar. Bu durum, çocukların özel yeteneklerinin gelişmesine büyük bir destek fırsatı olarak kabul edilebilir ve daha fazla kaynak sağlama imkanı sunar. Eğitim düzeyi yüksek olan ebeveynler, çocuklarına eğitimin ve öğretimin önemiyle ilgili değer ve tutumları aşılama daha

şanslıdırlar. Bu yaklaşım, ebeveynlerin eğitim durumlarına göre yapılan araştırma sonuçlarıyla uyumlu bir şekildedir. Eğitim düzeyi yüksek olan ebeveynler; düzenli çalışma, azim, yüksek hedefler belirleme, ısrarlı çalışma ve eğitimin önemi gibi konularda çocuklarına iyi birer model olabilirler. Herskovits (2000), yüksek zekaya sahip çocukların ebeveynlerinin başarısının her şeyden önce geldiğini vurguladıklarını, bunun maliyeti yüksek olsa bile başarıya önem verdiklerini belirtmektedir.

Karakuş'a (2014) göre ebeveynler, çocuklarının ilgi ve yetenekleri konusunda genel anlamda kendilerini yeterli görürler ancak özel anlamda bunu başaramadıkları yorumlanabilir. Ebeveynler çocuklarının ilgi ve yeteneklerinin gelişimine rehberlik etme konusunda yeterince etkili olamamaktadır. Üstün yetenekli çocukların yeteneklerini tespit etmek ve onları en üst düzeye çıkarmak zor bir süreçtir ve bunun için farkındalık, çaba ve maliyet gerekmektedir. Saranlı (2011) çalışmasına göre, üstün yetenekli çocuklara sahip aileler diğer ebeveynlerden farklı sorunlar yaşamakta ve bu sorunları paylaşabilecekleri bir destek arayışı içerisindeyler. Davaslıgil (2000) tarafından, özel yetenekli çocuğu olan ailelerin normal gelişimli çocukları olan ailelere kıyasla daha fazla eğitime ihtiyaç duydukları ifade edilmektedir. Başka bir çalışmada ise ebeveynlerin üstün yetenekli çocuklarının gelişimini tam olarak destekleyemediklerinden şikayet ettikleri ve bu durumun ebeveynlerde çocuğun geleceği ile ilgili kaygı ve stres yarattığı tespit edilmiştir (Çamdeviren, 2014).

Araştırmada, üstün yetenekli öğrencilerin ebeveynlerinin *meslek değişkenine* yönelik bulgulara bakıldığında mükemmeliyetçilik, stres-çatışma, motivasyon-başarı ve kendi kendini yönetme-sorumluluk tüm alt boyutları için çalışmayan ve çalışan ebeveynler arasında anlamlı bir farklılık olmadığını ortaya koymuştur. Karakuş'un (2014) araştırmasında ise, ebeveynlerin mesleklerine göre algıları incelendiğinde çalışmayan anne babaların kendilerini yeterli düzeyde algıladığı, emekli olan ve doktor ebeveynlerin de bunu takip ettiği sonucuna varılmıştır. Çalışmayan anne babaların, üstün yetenekli çocuklarının eğitimine yön verme konusunda kendilerini daha yetkin gördükleri ve emeklilerin bu konuda onları takip ettiği saptanmıştır. Her iki grup da çocuklarıyla vakit geçirebilen, ilgilenebilen ebeveynler olarak ortak özellik göstermektedir. Ancak üstün yetenekli çocukların eğitiminin sadece zaman ayırma ve ilgilenme ile sınırlı kalmayacağı ve belirli becerileri gerektireceği de göz ardı edilmemelidir. Bu çalışmanın sonuçlarının üstün yetenekli çocukların ebeveyn farkındalıklarının çalışma durumlarına göre incelendiği mevcut çalışma sonuçlarıyla farklılıklar gösterdiği belirlenmiştir. Ebeveynlerin sahip oldukları imkanlar, bilgi ve beceriler büyük önem taşımaktadır. Bu durum, ebeveynlerin mesleki bilgi ve eğitim durumlarının üstün yetenekli çocuklarının yetiştirilmesinde ne kadar kritik olduğunu göstermektedir (Karakuş, 2010).

Doğru destek ve yönlendirme ile birçok yetenekli çocuk, kendi başlarına ortalama bir performans sergileme yeteneğine sahipken, gerekli rehberlik ve destek sağlandığında potansiyellerini tam olarak kullanabilir ve geleceğin tanınmış bireyleri haline gelebilirler (Siegelbaum vd., 1983). Bu noktada istenilen davranış değişikliğinin sağlanabilmesi, üstün yetenekli öğrencilerin uygun ebeveyn yaklaşımları ile yetiştirilmesi için öncelikle ailelerin desteklenmesi ve buna yönelik aile farkındalığının belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmanın alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca üstün zekalı ve yetenekli çocukların ailelerinin ihtiyaçlarını belirleyen çalışmaların artması, ailelere yönelik rehberlik çalışmalarının ve aile eğitim programlarının içeriğine katkı sağlayabilir.

Araştırma sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, Üstün Yetenekli Çocuğu Olan Ebeveyn Farkındalık Düzeyleri Belirleme Ölçeğinde (EFÖ-ÜZÇE) alt puanlarının cinsiyet türü değişkenine göre mükemmeliyetçilik boyutunda anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Kadınlar, erkeklere göre mükemmeliyetçilik alt boyutunda anlamlı bir fark yaratmıştır. Araştırmada ebeveynlerin eğitim durumlarında mükemmeliyetçilik, stres-çatışma, motivasyon-başarı ve kendi kendini yönetme-sorumluluk boyutları açısından lisans öncesi, lisans veya lisansüstü mezunu olmalarına göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Yine meslek değişkenine göre, çalışan veya çalışmayan ebeveynler arasında herhangi bir alt boyutta anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Aynı şekilde ebeveynlerin özel yetenekli çocukları ile ilgili bir eğitime katılıp katılmama durumları incelendiğinde, anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Bu çalışmada araştırma sonuçlarının bazı sınırlılıklar dikkate alınarak analiz edilmesi gerekmektedir. Öncelikle bu çalışmada öz değerlendirmeye dayalı bir ölçek kullanılmıştır. Öğrencilerin ebeveynlerinin farkındalık düzeylerini belirlemek amacıyla verilerin toplanmasında kullanılan Ebeveyn Farkındalık Ölçeği ile sınırlıdır. Bu çalışma, nicel veriler toplanarak yürütülmüştür, nitel veriler de toplanarak daha kapsamlı bir çalışma yapılabilir. Bir Bilim ve Sanat Merkezindeki ilkökul ve ortaokul düzeyinde özel yetenekli çocukların ebeveynleriyle yapılmıştır. Farklı sınıf düzeylerindeki aileleri içeren onların özellik ve gereksinimlerinin de yer aldığı çalışmalara ihtiyaç vardır. Farklı yaş grupları ile yapılacak çalışmaların ebeveynlere ve literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışma sonunda ulaşılan tüm bulgular doğrultusunda çalışmanın üstün yetenekli çocuklar konusunda çalışan eğitim uzmanlarına ve ebeveynlere farkındalık yaratacağı, konuyla ilgili gelecekte yapılması planlanan araştırmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu bilgiler ışığında bazı öneriler sunulmuştur:

- Özel yetenekli çocukların daha iyi tanınması, ihtiyaçlarının fark edilmesi ve desteklenmesine yönelik kaynaklar geliştirilebilir, eğitim ve bilgilendirme faaliyetleri artırılabilir.
- Ebeveyn eğitim programları zenginleştirilebilir ve genişletilebilir.
- Ebeveynlere üstün yeteneklilikle ilgili makale, kitap ve filmler önerilebilir.
- Özel yetenekli çocuğu olan ebeveynler için çocuklarıyla ilgili paylaşım yapmaları, tartışmaları ve birbirlerine destek olmaları için destek grupları oluşturulabilir.
- Ebeveynlere çocuklarının yetenek alanlarını tespit etmek ve gelişimlerini sağlamak için günlük yaşamlarında uygulayabilecekleri beceriler kazandırılabilir.
- Okullarda Bakanlığın hazırladığı ebeveyn eğitim oturumları ve içerikleri kullanılabilir.

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2024), 15 (3), 2223-2243.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2024), 15 (3), 2223-2243.
Araştırma Makalesi / Research Paper

Kaynakça

- Afat, N. (2013a). Üstün zekalı çocukların ebeveynlerine yönelik geliştirilen aile eğitim programının etkililiğinin sınanması [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi
- Afat, N. (2013b). Çocuklarda üstün zekânın yordayıcı olarak ebeveyn tutumları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi, 20*, 155-168.
- Akarsu, F. (2001). *Üstün yetenekli çocuklar aileleri ve sorunları*. Eduser Yayınları.
- Akarsu, F., (2004). Üstün Yetenekliler. Şirin, M., R., Kulaksızoğlu A, ve Bilgili A., E., (Ed) *I.Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Makaleler Kitabı içinde*, (127-154). Çocuk Vakfı Yayınları, Yayın No:64.
- Ataman, A., (2004). Üstün Zekalı Ve Üstün Yetenekli Çocuklar. Şirin, M., R., Kulaksızoğlu A, ve Bilgili A., E., (Editör), *I.Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Makaleler Kitabı*, içinde, (155-168). Çocuk Vakfı Yayınları, Yayın No:64, İstanbul.
- Bloom, B. S. (Ed.). (1985). *Developing talent in young people*. New York: Ballantine Books.
- Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (14. Baskı). Pegem Akademi.
- Clark, B. (1997). *Growing up gifted: Developing the potential of children at home and at school* (5th ed.). Merrill, an imprint of Prentice Hall.
- Colangelo, N., & Dettman, D. (1983). A review of research on parents and families of gifted children. *Exceptional Education, 50*, 20-27.
- Çağlar, D. (2003). Yaratıcı çocuklar ve yaratıcılığın geliştirilmesi. *Çağdaş Eğitim Dergisi, 1(9)*, 16-24.
- Çamdeviren, Ş. (2014). *Bilim sanat merkezine (bilsem) devam eden çocukların anne babalarının karşılaştıkları güçlükler (Sakarya İli Örneği)* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Sakarya Üniversitesi.
- Dağlıoğlu, H. E., & Alemdar, M. (2010). Üstün yetenekli bir çocuğun ebeveyni olmak. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 18(3)*, 849-860.
- Davaslıgil, Ü. (2000). Üstün çocuklara sahip ailelerin eğitimi. In T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü (Ed.), *Özel Eğitimde Aile Eğitimi Sempozyumu* içinde (s. 142-148). Ankara.
- Davaslıgil, Ü. (2004). Üstün Çocuklara Sahip Ailelerin Eğitimi. In M. R. Şirin, A. Kulaksızoğlu, & A. E. Bilgili (Eds.), *I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı* (s. 461-478). Çocuk Vakfı Yayınları.
- Davis, G. A., & Rimm, S. B. (2004). *Education of the gifted and talented* (5th ed.). Pearson Education.
- Delisle, J. R. (2002). *Barefoot Irreverence: A Collection of Writings on Gifted Child Education*. Prufrock Press Inc.
- Demirkaya, H., Ünal, O., & Bozan, İ. (2021). Ebeveynlerinin bakış açısından üstün yetenekli çocuklar. *Trakya Eğitim Dergisi, 11(3)*, 1671-1687.
- Dettmann, D. F., & Colangelo, N. (1980). A functional model for counseling parents of gifted students. *Gifted Child Quarterly, 24*, 158-161.
- Dinç, Y. (2001). Predictive Role of Perfectionism on Depressive Symptoms and Anger: Negative Life Events as The Moderator [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Dirks, J. (1979). Parent's reactions to identification of the gifted. *Roeper Review, 2(2)*, 9-10.
- Enç, M. (2005). *Üstün Beyin Gücü*. Ankara: Gündüz Yayıncılık. (Orijinal İlk Baskı: 1979).
- Fornia, G. L., & Frame, M. W. (2001). The social and emotional needs of gifted children: Implications for family counseling. *The Family Journal, 9(4)*, 384-390.
- Flett, G. L., Hewitt, P. L., Oliver, J. M., & Macdonald, S. (2002). Perfectionism in Children and Their Parents: A Developmental Analysis. In G. L. Flett & P. L. Hewitt (Eds.), *Perfectionism: Theory, Research, and Treatment* (pp. 89–132). Washington DC: American Psychological Association.
- Gagne, F., (2005). From Gifts To Talents The DMGT As A Developmental Model, In Sternberg, R., J., Davidson, J., E., (Eds), *Conceptions of Giftedness* (II. Edition), (98-119), Cambridge University Press, Cambridge.
- George, D., & Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, 17.0 update* (10a ed.). Pearson.
- Balbay, C. ve Özak, H. (2024). Özel yetenekli çocukları olan ebeveynlerin farkındalık düzeylerinin incelenmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 15(3)*, 2223-2243.
DOI. 10.51460/baebd.1452821

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2024), 15 (3), 2223-2243.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2024), 15 (3), 2223-2243.
Araştırma Makalesi / Research Paper

- Geake, J. G. (2009) "Neuropsychological characteristics of academic and creative giftedness," in International Handbook of Giftedness, ed L. V. Shavinina (Dordrecht: Springer), 261–73.
- Hall, E. G., & Skinner, N. (1980). *Somewhere to turn: Strategies for parents of the gifted and talented*. Teachers College Press.
- Herrmann, A., & Nevo, B. (2011). Gifted Education In German-Speaking Countries. *Gifted And Talented International*, 26(1&2), 47-62.
- Herskovits, M. (2000). Family influences on the development of high ability. *Gifted Education International*, 14(3), 237–246.
- Huey, E. L., Saylor, M. F., & Rinn, A. N. (2013). Effects of family functioning and parenting style on early entrants' academic performance and program completion. *Journal for the Education of the Gifted*, 36(4), 418-432.
- Karakuş, F. (2010). Üstün Yetenekli Çocukların Anne Babalarının Karşılaştıkları Güçlükler. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 127–144.
- Karakuş, F. (2014). Üstün yetenekli çocukları olan anne babaların çocuklarının eğitimine yönelik algıları. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(1), 289-304. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/omuefd/issue/20251/214909> (Erişim tarihi: 11/10/2020).
- Karasar, N. (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Nobel Yayınları.
- Kirk, S. A., & Gallagher, J. J. (1989). *Educating exceptional children* (6th Ed.). Houghton Mifflin.
- Koç, İ. (2016). Üstün Zekâlı ve Üstün Yetenekli Öğrenci Velilerinin Bilim ve Sanat Merkezi'yle İlgili Görüşleri: Bir BİLSEM Örneği. *Üstün Zekâlılar Eğitimi ve Yaratıcılık Dergisi*, 3(3), 17-24.
- Köksal, A. (2020). Özel yetenekli bir çocuğun ebeveyni olmak. *Çocuk ve Medeniyet*, 5(10), 495-502.
- Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling* (third edition). New York: The Guilford Press.
- Leana-Tascilar, M. Z., Ozyaprak, M., & Yılmaz, O. (2016). An online training program for gifted children's parents in Turkey. *Eurasian Journal of Educational Research*, 65, 147-164.
- Manning, S. (2006). Recognizing gifted students: A practical guide for teachers. *Kappa Delta Pi Record*, 42, 64-68.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2017). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi: Üstün Zekâlılar ve Özel Yetenekliler*.
- Moon, S. M., & Hall, A. S. (1998). Family therapy with intellectually and creatively gifted children. *Journal of Marital and Family Therapy*, 24(1), 59-80.
- Mönks, F., J., Katzko, M., W., (2005): Giftedness And Gifted Education, In Sternberg, R., J., Davidson, J., E., (Ed), *Conceptions of Giftedness* (II. Edition), (187-200), Cambridge University Press, Cambridge.
- Oğurlu, Ü. (2016). Üstün Yetenekli Çocuğa Sahip Ailelere Yönelik Eğitim Programının Ailelerin Ebeveyn Öz-Yeterliliklerine ve Farkındalıklarına Etkisi. *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı 209.
- Olszewski-Kubilius, P. (2008). The role of the family in talent development. In *Handbook of giftedness in children* (pp. 53-70). Springer US.
- Olszewski-Kubilius, P., Lee, S. Y., & Thomson, D. (2014). Family environment and social development in gifted students. *Gifted Child Quarterly*, 58(3), 199-216.
- Özbay, Y. (2013). *Üstün Yetenekli Çocuklar ve Aileleri* [TC.Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aile Eğitimi Programı].
- Özgüven, İ., E., (2007). *Psikolojik Testler*. PDREM Yayınları.
- Renzulli, J., R., (2005). *Equity, Excellence, And Economy In A System For Identifying Students In Gifted Education: A Guidebook*, Connecticut State Department Of Education.
- Rimm, S. B. (2006). *Keys to parenting the gifted child*. Great Potential Press, Inc.
- Robinson, N., M., (2005). In Defense Of A Psychometric Approach To The Definition Of Academic Giftedness: A Conservative View From A Die Hard Liberal, In Sternberg, R., J., Davidson, J., E., (Eds), *Conceptions of Giftedness* (II. Edition), (247-280), Cambridge University Press, Cambridge.

Balbay, C. ve Özak, H. (2024). Özel yetenekli çocukları olan ebeveynlerin farkındalık düzeylerinin incelenmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(3), 2223-2243.
DOI. 10.51460/baebd.1452821

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2024), 15 (3), 2223-2243.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2024), 15 (3), 2223-2243.
Araştırma Makalesi / Research Paper

- Sak, U. (2010). *Üstün zekâlılar-özellikleri tanınmaları eğitimi [Gifted students characteristics, identification and their education]*, Maya publishing.
- Saranlı, A. G. (2011). *Üstün yetenekli çocukların ailelerine yönelik geliştirilen aile rehberliği programlarının etkililiğinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Siegelbaum, L., & Rotner, S. (1983). Ideas and activities for parents of preschool gifted children. *Gifted Child Today, January/February*.
- Singal, D. J. (1991). The other crisis in American education. *Atlantic Monthly, 268*(5).
- Solow, R. (2001). Parents' conceptions of giftedness. *Gifted Child Today, 24*(2), 14-22.
- Şahin, F., & Levent, F. (2015). Examining the methods and strategies which classroom teachers use in the education of gifted students. *The Online Journal of New Horizons in Education, 3*(5), 73-82.
- Upshur, C. (1991). Mothers' and fathers' ratings of the benefits of early intervention services. *Journal of Early Intervention, 15*, 345-357.
- VanDeur, P. (2011). Views of gifted elementary students about self-directed learning. *Gifted and Talented International, 26*(1&2), 111-120.
- Van Tassel Baska, J. (2013). Curriculum for the gifted. *A commitment to excellence. Gifted Child Today, 36*(3), 213-240.
- Welsh, B. J. (2014). *The relationship between identified gifted and talented children and their parents*. [Doctoral dissertation], St. John's University.
- Yakmacı Güzel, B., (2002). *Üstün Yeteneklilerin Belirlenmesinde Yardımcı Yeni Bir Yaklaşım: Dabrowski'nin Aşırı Duyarlılık Alanları*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi
- Yıldız, S., & Altay, N. (2021). The parenting attitudes and effects on their gifted children: a literature review. *Journal for the Education of Gifted Young Scientists, 9*(2), 123-132.
- Yuen, K. W. (2005). Making sense of giftedness: A way to understand parenting stress among parents of gifted children. *HKU Theses Online (HKUTO)*.